

Εισαγωγή

Το παρόν εγχειρίδιο προορίζεται κυρίως για εκπαιδευτικούς μουσικής που έχουν κλασική μουσική παιδεία και εργάζονται ως εκπαιδευτικοί μουσικής σε τάξεις, σε ατομική διδασκαλία οργάνου, ως μαέστροι σε μπάντες, μαθητικές ορχήστρες και άλλα μουσικά σύνολα. Εστιάζει κυρίως σε πρακτικά ζητήματα που δημιουργούνται όταν εφαρμόζονται στρατηγικές διδασκαλίας-μάθησης, που απορρέουν από τις πρακτικές της άτυπης μάθησης των μουσικών δημοφιλούς μουσικής. Γιατί όμως οι πρακτικές αυτές αξίζουν την προσοχή των εκπαιδευτικών μουσικής; Τι περιέχουν; Σε τι διαφέρουν από την τυπική μουσική εκπαίδευση; Η απάντηση είναι ότι οι πρακτικές μάθησης των μουσικών δημοφιλούς μουσικής είναι απλές, αποτελεσματικές, ευέλικτες και ευχάριστες. Επίσης, τις εφαρμόζουν με διαφορετικούς τρόπους μουσικοί από τον χώρο της παραδοσιακής, της τζαζ και άλλων ειδών μουσικής, οι οποίοι μέσα από αυτές τις πρακτικές αναπτύσσουν σε πολύ υψηλό επίπεδο κάποιες δεξιότητες, όπως να παίζουν με το αυτί και να αυτοσχεδιάζουν. Επιπλέον, πολλές από αυτές τις δεξιότητες μπορούν να είναι χρήσιμες και στην κλασική μουσική όπως και σε οποιοδήποτε άλλο μουσικό είδος.

Είναι χρήσιμο να λάβουμε υπόψη μας τα πέντε βασικά χαρακτηριστικά των πρακτικών της άτυπης μάθησης όπως τα εντοπίσαμε στη μελέτη της δημοφιλούς μουσικής. Αυτό μας βοηθά να επικεντρωθούμε σε κάποιους από τους βασικούς λόγους για τους οποίους αυτές οι πρακτικές διαφοροποιούνται από την τυπική μουσική εκπαίδευση. Φυσικά, αυτά τα πέντε χαρακτηριστικά δεν είναι μοναδικά, ούτε γίνονται αντιληπτά μόνο με τους τρόπους που περιγράφονται, αλλά όλα μαζί αποτυπώνουν σε γενικές γραμμές τον ορισμό της άτυπης μάθησης.

1. Η άτυπη μάθηση στη σφαίρα της δημοφιλούς μουσικής ξεκινά με μουσική που επιλέγουν οι ίδιοι οι μαθητές, δηλαδή μουσική που τους είναι οικεία, αγαπημένη και ευχάριστη. Πολύ συχνά οι μαθητές νιώθουν μια δυνατή έλξη και ταυτίζονται με αυτή τη μουσική. Αυτό φυσικά διαφέρει από ό,τι συμβαίνει συνήθως στην τυπική εκπαίδευση, όπου οι εκπαιδευτικοί ή άλλοι ειδικοί επιλέγουν το μεγαλύτερο μέρος του ρεπερτορίου των μαθητών και συνήθως η μουσική τους είναι σχεδόν άγνωστη.

2. Μία από τις βασικές μεθόδους για την απόκτηση δεξιοτήτων στην οργανική και φωνητική εκτέλεση είναι η αναπαραγωγή κομματιών με το αυτί, αρχικά βάσει της δοκιμής σωστού-λάθους. Αυτό αφενός απαιτεί συνειδητή και πολύ προσεκτική ακρόαση που συνδέεται με την πιστή αναπαραγωγή. Αφετέρου, οι μαθητές αναπτύσσουν χωρίς να το συνειδητοποιήσουν μια ακουστική επίγνωση και ευαισθητοποιούνται σε ένα ευρύ φάσμα μουσικής, εντός και εκτός του συγκεκριμένου είδους. Αυτή η προσέγγιση διαφέρει σημαντικά από τις προσεγγίσεις που βασίζονται κατά κανόνα στη μουσική σημειογραφία ή σε ρητές γραπτές ή προφορικές οδηγίες.

3. Η άτυπη μάθηση μπορεί να επιτευχθεί ατομικά ή ομαδικά. Είναι ακόμα πιο σημαντική όταν συμβαίνει μαζί με φίλους, συνήθως συνομήλικους, οι οποίοι μοιράζονται δεξιότητες και γνώσεις (peer-group learning). Αντί να διδάσκονται από κάποιον ειδικό ή κάποιον ενήλικα με ιδιαίτερες δεξιότητες, οι μαθητές βοηθούν ο ένας τον άλλο και μαθαίνουν χωρίς να το συνειδητοποιήσουν, απλά ακούγοντας, παρακολουθώντας ο ένας τον άλλο και συζητώντας για τη μουσική. Αυτό συμβαίνει σχεδόν πάντα εν τη απουσία εποπτείας και καθοδήγησης από κάποιον ενήλικα, οπότε διαφέρει κατά πολύ από το σύστημα της τυπικής εκπαίδευσης όπου συνήθως υπάρχει ένας εκπαιδευτικός ή κάποιο άλλο έμπειρο άτομο που καθοδηγεί τις δραστηριότητες.

4. Κάθε μαθητής χαράζει το δικό του μονοπάτι μάθησης ξεκινώντας με ολόκληρα κομμάτια μουσικής της καθημερινότητάς του, αφομοιώνοντας έτσι τις δεξιότητες και γνώσεις με αυτόν τον ολιστικό και λιγότερο τυποποιημένο τρόπο. Αντίθετα, οι μαθητές στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα συνήθως ακολουθούν μία οργανωμένη ροή προόδου από το απλό προς το σύνθετο, βάσει της αντίληψης των εκπαιδευτικών ή άλλων ειδικών. Η πρόοδος αυτή συχνά εμπεριέχει ειδικές μουσικές συνθέσεις, ένα αναλυτικό πρόγραμμα ή μια διαβαθμισμένη διδακτέα ύλη.

5. Τέλος, η άτυπη προσέγγιση συνήθως περιλαμβάνει την ακρόαση, την εκτέλεση, τον αυτο-σχεδιασμό και τη σύνθεση, τα οποία συνδέονται άρρηκτα σε όλη τη διαδικασία μάθησης. Αυτό είναι πολύ διαφορετικό από ό,τι συμβαίνει στην τυπική μουσική εκπαίδευση, όπου συνήθως οι επιδιωκόμενες δεξιότητες διασπείρονται σε διαφορετικά μαθήματα ή σε διαφορετικές ενότητες μαθημάτων.

Πώς μπορούν να συνδεθούν οι πρακτικές της άτυπης μάθησης με την επίσημη μουσική εκπαίδευση;

Η προσέγγιση *Άκουσε-Πάξε* βασίζεται στο απόσταγμα των πρακτικών μάθησης των μουσικών δημοφιλούς μουσικής και στην προσαρμογή τους σε διάφορα τυπικά εκπαιδευτικά πλαίσια. Οι γενικοί στόχοι του βιβλίου είναι:

- Να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές της μουσικής όλων των ηλικιών και των ικανοτήτων να αναπτύξουν μια χρήσιμη, προσιτή και ευχάριστη δεξιότητα. Αυτή είναι μια ευκαιρία, που, όπως αναφέρουν σχετικές έρευνες, μπορεί να μην την είχαν ποτέ. Αν το επιθυμούν, μπορούν να συνεχίσουν να καλλιεργούν αυτή τη δεξιότητα δια βίου.
- Να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς μουσικής και ιδίως σε όσους έχουν κλασική παιδεία και δεν είναι εξοικειωμένοι με τις πρακτικές της άτυπης μάθησης ή το παίξιμο με το αυτί, κάποιες απλές στρατηγικές, που όπως δείχνει η έρευνα, πολύ πιθανόν θα τις βρουν βοηθητικές και ενδιαφέρουσες για πολλούς λόγους.
- Η προσέγγιση *Άκουσε-Πάξε* βοηθάει τους εκπαιδευτικούς, ώστε να βοηθήσουν και αυτοί με τη σειρά τους τους μαθητές τους να μεταβούν από την παθητική στην ενεργητική ακρόαση

της μουσικής και μετά στην εκτέλεση του έργου που άκουσαν. Έτσι, απελευθερώνονται οι δεξιότητές τους στον αυτοσχεδιασμό και στην εκτέλεση μουσικής.

Οργάνωση και χρήση του βιβλίου

Το εγχειρίδιο οργανώνεται σε τρία κεφάλαια, από τα οποία το καθένα αφορά και ένα διαφορετικό πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης, αν και μερικοί εκπαιδευτικοί πιθανόν να διδάσκουν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Τα τρία αυτά πλαίσια έχουν ως εξής: ατομικό μάθημα οργάνου, μάθημα σε μουσικό σύνολο και μάθημα σε σχολική τάξη. Στο πλαίσιο της σχολικής τάξης οι μαθητές θα χωριστούν σε μικρές ομάδες σύμφωνα με τις φιλικές τους σχέσεις. Για αυτόν τον λόγο χρησιμοποιώ τον όρο «μουσικά σύνολα» για να διακρίνω τις ομάδες που καθοδηγούνται από το δάσκαλο για τις ανάγκες του μαθήματος ή της πρόβας, από τις «μικρές ομάδες» που σχηματίζονται από τους ίδιους τους μαθητές μέσα στην τάξη.

Το 1^ο κεφάλαιο αναφέρεται στο ατομικό μάθημα οργάνου σε οποιοδήποτε επίπεδο. Με τον όρο «μάθημα οργάνου» εννοώ το είδος της διδασκαλίας που απευθύνεται συνήθως σε κάθε μαθητή ατομικά. Ο εκπαιδευτικός είναι συνήθως δεξιότηχνης στο όργανο ή στα όργανα που διδάσκει. Μερικοί εκπαιδευτικοί οργάνου διδάσκουν αποκλειστικά στο σπίτι ή στο στούντιό τους, ενώ άλλοι μπορεί να εργάζονται σε σχολεία και σύμφωνα με ένα ωρολόγιο πρόγραμμα να διδάσκουν τους μαθητές ατομικά ή σε μικρές ομάδες. Για την περίπτωση της διδασκαλίας σε ομάδες δύο ή τριών μαθητών, ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει πιο χρήσιμο το 2^ο κεφάλαιο του εγχειριδίου που αφορά τα μουσικά σύνολα.

Το 2^ο κεφάλαιο αφορά τα μουσικά σύνολα. Με τον όρο «σύνολα» εννοούμε μικρές ομάδες μαθητών που μαθαίνουν εξειδικευμένα όργανα ορχήστρας ή μπάντας, μεγαλύτερα μεικτά σύνολα που μπορεί να κάνουν πρόβες μαζί όπως οι ορχήστρες, φιλαρμονικές μπάντες, τζαζ μπάντες και άλλες σχολικές ή κοινοτικές μπάντες, μικρά σύνολα όπως κουαρτέτα εγχόρδων και επίσης οποιοδήποτε άλλο οργανικό σύνολο. Για παράδειγμα, στην έρευνά μας ένα σύνολο περιλάμβανε αρκετά γιουκαλίλι, ένα ευφώνιο, μερικά βιολιά, κιθάρες, ηλεκτροφόρα, μη τονικά κρουστά και άλλα όργανα. Μερικά σύνολα δημιουργούνται στα σχολεία ως μέρος του σχολικού προγράμματος, άλλα περιλαμβάνονται στις ελεύθερες δράσεις του σχολείου, ενώ άλλα μπορεί να είναι μέρος κάποιου κοινοτικού προγράμματος. Όσον αφορά τα ροκ συγκροτήματα και άλλα παρόμοια σχήματα, είναι πιο σχετικό το 3^ο μέρος του εγχειριδίου.

Το 3^ο κεφάλαιο αφορά τις σχολικές τάξεις. Με τον όρο «σχολική τάξη» αναφερόμαστε στο γενικότερο πλαίσιο του σχολείου, σε παιδιά ηλικίας 10 ετών και άνω, καθώς και σε νέους που σπουδάζουν μουσική. Σε περιπτώσεις γενικών σχολείων, όπου το μάθημα της μουσικής είναι υποχρεωτικό για όλους, η σύνθεση της τάξης αναφορικά με τις ικανότητες και τις προηγούμενες μουσικές εμπειρίες των μαθητών παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Σε άλλες περιπτώσεις, η σχολική τάξη μπορεί

να αποτελείται από μαθητές που έχουν επιλέξει το μάθημα και έχουν συγκεκριμένες δυνατότητες και εμπειρίες. Μερικές φορές η διδασκαλία στο σχολείο μπορεί να επεκτείνεται και εκτός σχολικού προγράμματος ή να είναι προαιρετική ή σε μερικές περιπτώσεις υποστηρικτική στις ροκ μπάντες που έχουν δημιουργήσει οι μαθητές εκτός σχολικού προγράμματος. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι προτεινόμενες στρατηγικές εφαρμόζονται σε ομάδες μαθητών που δημιουργούνται ανάλογα με τις φιλικές σχέσεις και παίζουν διαφορετικά όργανα.

Κάθε ενότητα του βιβλίου αυτού αφορά συγκεκριμένα ένα από τα τρία παραπάνω ειδικά πλαίσια διδασκαλίας-μάθησης. Σε κάθε πλαίσιο προτείνονται κάποια στάδια των στρατηγικών διδασκαλίας-μάθησης. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας οργάνων και της διδασκαλίας σε σχολική τάξη τα στάδια είναι τρία, ενώ σε αυτό της διδασκαλίας σε μουσικό σύνολο είναι μόνο ένα. Φυσικά, κάποιοι εκπαιδευτικοί μπορεί να θελήσουν να αλλάξουν τη σειρά των σταδίων και να διαλέξουν μόνο ένα ή δύο από αυτά ή να τα επαναλάβουν σε διαφορετική χρονική στιγμή. Αν και το ακουστικό υλικό είναι το ίδιο για κάθε πλαίσιο, δεν χρησιμοποιούνται όλα τα κομμάτια σε κάθε περίπτωση. Επίσης το υλικό χρησιμοποιείται με άλλη σειρά και διαφορετικό τρόπο σε κάθε πλαίσιο.

Κάθε ενότητα αρχίζει με μια περιγραφή των συμμετεχόντων στην έρευνα για τις στρατηγικές. Ακολουθούν βασικά προτεινόμενα βήματα για την εφαρμογή αυτών των στρατηγικών. Στη συνέχεια περιγράφονται οι αντιδράσεις και η συμπεριφορά των μαθητών, όπως εμείς τις καταγράψαμε στην έρευνά μας και πιθανά να τις παρατηρήσετε και εσείς, όταν εφαρμόσετε τις στρατηγικές. Στην επόμενη ενότητα αναλύεται λεπτομερώς ο ρόλος του εκπαιδευτικού μέσα από παραδείγματα μαθημάτων στα οποία εφαρμόστηκαν οι στρατηγικές διδασκαλίας και δείχνουν τι ουσιαστικά έγινε κατά τη διάρκεια της έρευνας στα μαθήματα με έναν ή περισσότερους μαθητές. Κάθε ενότητα ολοκληρώνεται με μερικά παραδείγματα από τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, τα οποία ελπίζω να φωτίσουν όλες τις πτυχές της πρότασής μας.

Το βιβλίο γράφτηκε με το σκεπτικό ότι μερικοί αναγνώστες μπορεί να θέλουν να προσπεράσουν κάποιες ενότητες. Για παράδειγμα, δεν είναι απαραίτητο να διαβάσει κάποιος όλο το μέρος για το πώς μαθαίνουν οι μουσικοί της δημοφιλούς μουσικής, ή να μελετήσει κάθε καταγεγραμμένη εμπειρία από τους μαθητές ή τους εκπαιδευτικούς για να μπορέσει να χρησιμοποιήσει τις στρατηγικές. Σε χρηστικό επίπεδο, τα πιο σημαντικά σημεία σε κάθε κεφάλαιο είναι τα «Προκαταρκτικά πρακτικά ζητήματα», τα «Βασικά βήματα» και οι «Στρατηγικές διδασκαλίας». Παρόλα αυτά, όπως προαναφέρθηκε στις «Σημειώσεις επί του κειμένου», οι εκπαιδευτικοί θα ωφεληθούν αν διαβάσουν κομμάτια που αφορούν άλλο από το δικό τους πλαίσιο διδασκαλίας. Πολλοί από τους συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν την ευγενή καλοσύνη να διαβάσουν το προσχέδιο του βιβλίου. Αυτοί οι πρώτοι αναγνώστες εξέφρασαν την άποψη ότι η ανάγνωση του συνόλου του βιβλίου αποδείχτηκε τελικά χρήσιμη, παρόλο που πριν πίστευαν ότι κάποιες ενότητες δεν τους αφορούν.

Οι στρατηγικές απευθύνονται ειδικά σε εκπαιδευτικούς με κλασική μουσική παιδεία, για τους οποίους αυτός ο τρόπος διδασκαλίας-μάθησης της μουσικής είναι μάλλον άγνωστος. Βέβαια κατά

την έρευνα φάνηκε ότι πολλοί εκπαιδευτικοί με εμπειρία στην άτυπη μάθηση, που προέρχονται από την τζαζ, τη δημοφιλή και την παραδοσιακή μουσική, τις βρήκαν εξίσου χρήσιμες. Μερικοί εκπαιδευτικοί μπορεί να θέλουν να εφαρμόσουν τις στρατηγικές αυτές με όλους τους μαθητές τους, ενώ άλλοι μπορεί να τις εφαρμόσουν με επιλεγμένες ομάδες μαθητών, με σύνολα ή τάξεις που πιστεύουν ότι θα ωφεληθούν ιδιαίτερα. Οι στρατηγικές μπορούν να εφαρμοστούν σε μία σειρά κάποιων μαθημάτων ή σε κάποιες πρόβες. Στην περίπτωση της διδασκαλίας σε όργανο, αρκεί ένα μέρος του συνολικού χρόνου του μαθήματος. Εξάλλου, δεν είναι απαραίτητο να επηρεάσουν τα άλλα μαθήματα ή τις υπόλοιπες πτυχές του διδακτικού έργου. Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν, διαπίστωσε και ανέφερε τη γενικότερη ευεργετική επίδραση των στρατηγικών στο σύνολο της διδασκαλίας τους.

Το ακουστικό υλικό: μία επισκόπηση

Το ακουστικό υλικό είναι διαθέσιμο στο www.bit.ly/akousepaixe. Η αγορά αυτού του εγχειριδίου συνεπάγεται και την άδεια χρήσης όλων των προτεινόμενων κομματιών.

Ακολουθεί μια περιγραφή του υλικού. Μπορεί να φαίνεται περίπλοκο, αλλά στην πραγματικότητα είναι πολύ απλό: μια γρήγορη ματιά στις λίστες των κομματιών στο Παράρτημα Ε' ή μια γρήγορη ακρόαση μερικών μέτρων από τα κομμάτια της λίστας στην ιστοσελίδα, θα λύσει κάθε απορία.

Το υλικό χωρίζεται σε δύο τμήματα: κομμάτια δημοφιλούς μουσικής και κομμάτια κλασικής μουσικής. Τα κομμάτια χρησιμοποιούνται με διαφορετικό τρόπο και σειρά μέσα στα τρία πλαίσια διδασκαλίας.

Στο πρώτο track της λίστας κάθε κομματιού παρουσιάζεται το κομμάτι πλήρως ενορχηστρωμένο. Κάθε track που ακολουθεί περιέχει ένα ξεχωριστό μέρος ή επίπεδο του κομματιού που παίζεται μόνο του και επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά για περίπου δύο λεπτά. Εκτός από το πρώτο track (πλήρης ενορχήστρωση), τα κομμάτια που επαναλαμβάνονται ηχογραφήθηκαν ζωντανά χωρίς ψηφιακή επεξεργασία για να μην ηχούν τόσο μηχανικά. Στην περίπτωση των δύο κομματιών δημοφιλούς μουσικής, πρώτα υπάρχει το riff (επαναλαμβανόμενο μοτίβο) του μπάσου και μετά μια επιλογή από άλλα μέρη με αυξανόμενη δυσκολία. Στην περίπτωση των κομματιών κλασικής μουσικής, πρώτα παρουσιάζεται μια απλουστευμένη διασκευή σε δύο μέρη, μετά ακολουθεί η μελωδία και ύστερα το μέρος του μπάσου ξεχωριστά. Όταν η μελωδία ή το μπάσο έχουν μεγάλη έκταση, χωρίζονται και παρουσιάζονται σε δύο tracks.

Το πρώτο κομμάτι και τα επιμέρους tracks δίνονται δύο φορές, τη μία για όργανα σε Ντο και την άλλη για όργανα σε Σι ύφεση. Τα άλλα κομμάτια αποτελούν ηχογραφημένες ζωντανές εκτελέσεις (σε διάφορα όργανα ή πλήκτρα) στις αρχικές τους τονικότητες, αν και οι μαθητές με όργανα σε Σι ύφεση και Μι ύφεση μπόρεσαν να τα παίξουν με επιτυχία. Τα κομμάτια δημοφιλούς μουσικής

δημιουργήθηκαν ειδικά για το project έτσι ώστε να αποφευχθούν πολύπλοκα ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων, ηχογράφησης, εκτέλεσης και σύνθεσης. Τα τραγούδια αυτά είναι:

- «Dreaming»: βασίζεται σε οκτάμετρες επαναλαμβανόμενες φράσεις με μια γραμμή μπάσου, ένα μέρος για πιάνο με μπάσο και τρίφωνη αρμονία, μερικά άλλα στοιχεία και μια κοντέτα (codetta). Ηχογραφήθηκε με τη βοήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού.
- «Link Up»: έχει αρκετά riffs ενός ή δύο μέτρων, αν και τα πιο πολλά είναι έκτασης τεσσάρων μέτρων. Παίζεται ζωντανά από μία μπάντα, αλλά κατά την έρευνα παίχτηκε σε μια πολύ απλοποιημένη διασκευή για πλήκτρα.

Στην ομάδα των έργων κλασικής μουσικής υπάρχουν έξι κομμάτια, όλα στις πρωτότυπες τονικότητες. Και αυτά εκτελέστηκαν από διάφορα όργανα συμπεριλαμβανομένων και οργάνων σε Ντο, Σι ύφεση και Μι ύφεση. Τα κομμάτια αυτά είναι:

- Mozart: *Eine Kleine Nachtmusik*, εισαγωγή, εκτέλεση από κουαρτέτο εγχόρδων.
- Beethoven: «Für Elise», πρώτο μέρος, εκτέλεση στο πιάνο.
- Clara Schumann: *Piano Trio*, op. 17, εισαγωγή του αργού μέρους, εκτέλεση με βιολί, τσέλο και πιάνο.
- Handel: *Flute Sonata*, op. 1, no. 5, μινουέτο, εκτέλεση με φλάουτο, τσέμπολο και τσέλο κοντίνουο.
- Brahms: *Symphony no. 1*, θέμα του 4^{ου} μέρους, σε μεταγραφή για κουαρτέτο εγχόρδων με τη βοήθεια ενός ηλεκτρικού πιάνου.
- Bach: «Minuet in G», από το βιβλίο Anna Magdalena, εκτέλεση στο τσέμπολο.

Συμπεριλάβαμε στο βιβλίο το ακουστικό υλικό για να βοηθήσουμε τους εκπαιδευτικούς που θέλουν να ξεκινήσουν να εφαρμόζουν τις προτεινόμενες στρατηγικές. Αποτελεί φυσικά μόνο ένα μικρό δείγμα της δημοφιλούς και της κλασικής μουσικής. Προτρέπουμε όμως τους εκπαιδευτικούς, εάν θέλουν, να ηχογραφήσουν το δικό τους υλικό. Αν δεν είστε εξοικειωμένοι στο παίξιμο με το αυτί, θα πρότεινα να χρησιμοποιήσετε τις στρατηγικές ξεκινώντας από το συγκεκριμένο υλικό τουλάχιστον με μερικούς μαθητές, πριν δημιουργήσετε το δικό σας υλικό, γιατί έτσι θα καταλάβετε καλύτερα πώς λειτουργεί.

Γιατί άτυπη μάθηση;

Με τον όρο «τυπική» μουσική εκπαίδευση αναφέρομαι τόσο στον θεσμό όσο και στον τρόπο διδασκαλίας. Η τυπική μουσική εκπαίδευση συνήθως περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα από τα παρα-

κάτω: εκπαιδευτικά ιδρύματα, από δημοτικά σχολεία έως μουσικές ακαδημίες ή μουσικά πανεπιστημιακά τμήματα που ειδικεύονται μερικώς ή πλήρως στη διδασκαλία και μάθηση της μουσικής, προγράμματα διδασκαλίας για όργανο ή για φωνή που υλοποιούνται σε αυτά τα ιδρύματα ή παράλληλα με τα προγράμματά τους, αναλυτικά προγράμματα, προγράμματα σπουδών ή προγράμματα «σχολών» όπως συνθίξεται να αποκαλούνται, επαγγελματίες εκπαιδευτικούς, καθηγητές μουσικής ή βιρτουόζους μουσικούς, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν και τα ανάλογα προσόντα, συστήματα αξιολόγησης, εξετάσεις, κρατικές σχολικές εξετάσεις ή πανεπιστημιακές εξετάσεις, πιστοποίηση επάρκειας, πτυχία, διπλώματα, μουσική σημειογραφία, η οποία συνήθως έχει κεντρικό ρόλο, αν και πολλές φορές τη θεωρούμε δευτερεύουσας σημασίας, αλλά και τέλος ένα σώμα βιβλιογραφίας που περιλαμβάνει κείμενα για τη μουσική, παιδαγωγικά κείμενα και υλικό διδασκαλίας. Στην ιστορική της διάσταση η τυπική μουσική εκπαίδευση αυτού του είδους σχετιζόταν με τη μετάδοση της Δυτικής κλασικής μουσικής, αν και σταδιακά ενσωματώνει στους κόλπους της όλο και περισσότερα είδη μουσικής.

Παράλληλα, ή και αντί της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης, σε κάθε κοινωνία υπάρχουν και άλλοι τρόποι μετάδοσης και απόκτησης μουσικών δεξιοτήτων και γνώσεων, οι οποίοι συνήθως συνδέονται με διάφορους τύπους μουσικών ιδιωμάτων. Αυτές τις αποκαλώ άτυπες πρακτικές μάθησης. Βρίσκονται στον αντίθετο πόλο, χωρίς να εμπλέκουν ωρολόγια προγράμματα, αναλυτικά προγράμματα, εξετάσεις ή εκπαιδευτικούς. Πρωτογενώς, οι πρακτικές αυτές βασίζονται στη μουσική κουλτούρα των συμμετεχόντων, στις ιδιαίτερες μουσικές τους προτιμήσεις και στις μουσικές πρακτικές του περιβάλλοντός τους. Από κάθε άποψη, ένας βασικός παράγοντας για την εκμάθηση της μουσικής είναι ο βαθμός οικειότητας του μαθητή με κάποιο μουσικό είδος. Η μουσική κουλτούρα κάθε ατόμου παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην άτυπη μάθηση. Για παράδειγμα, σε πολλές χώρες τα μικρά παιδιά παίζουν και τραγουδούν την παραδοσιακή μουσική του τόπου τους, καθημερινά, σε ομάδες, μέσα ή και έξω από το σπίτι, σχεδόν από τη γέννησή τους. Μαθαίνουν να παίζουν μουσική ομαδικά και αναπτύσσουν μουσικές δεξιότητες σχεδόν με τον ίδιο τρόπο που αναπτύσσουν γλωσσικές δεξιότητες μέσα από τις συναστροφές τους με ενήλικες ή μεγαλύτερα παιδιά. Η παραδοσιακή μουσική στις περισσότερες κοινωνίες μεταδίδεται με άτυπους τρόπους, μέσα από πολλαπλές εμπειρίες ακρόασης, και μέσα από παρατήρηση και μίμηση των μουσικών πρακτικών κάθε τόπου. Σε διάφορα είδη δημοφιλούς μουσικής, οι νέοι μουσικοί είναι αυτοδίδακτοι ή αποκτούν δεξιότητες και γνώσεις με τη βοήθεια και την ενθάρρυνση της οικογένειάς τους, των συνομηλίκων τους, παρατηρώντας και μιμούμενοι άλλους μουσικούς και ακούγοντας μουσική ηχογραφημένη ή ζωντανά σε συναυλίες. Πίσω από αυτές τις δράσεις θα ανακαλύψουμε υψηλά επίπεδα ενεργοποίησης και ευχαρίστησης και συχνά οι μουσικοί αυτοί προοδεύουν και γίνονται εξαιρετικά ικανοί.

Η διάκριση μεταξύ της τυπικής μουσικής εκπαίδευσης και της άτυπης μουσικής μάθησης, σπάνια είναι ξεκάθαρη. Σε πολλές περιπτώσεις οι δύο περιοχές έχουν κοινούς τόπους και η καθεμιά μπορεί να έχει στοιχεία από την άλλη. Σε αρκετά μουσικά ιδιώματα, καθώς και σε διάφορα είδη έντεχνης μουσικής από πολλά μέρη του κόσμου, όπως η ινδική κλασική μουσική και σε μεγάλο

βαθμό η τζαζ, υπάρχουν καθιερωμένα συστήματα εκμάθησης μουσικής, γνωστά ως «μαθητεία». Με αυτό τον τρόπο οι νέοι μουσικοί εκπαιδεύονται ή καθοδηγούνται από μια κοινότητα ενήλικων εμπειροτεχνών, όπως έναν γκουρού του σιτάρ στην Ινδία, έναν βιρτουόζο στα τύμπανα Ακάν, στις σχολές σάμπας του Ρίο ντε Τζανέιρο, στα ιρλανδικά μουσικά σχήματα, στις μεθόδους ομαδικής μάθησης του ιαβανέζικου Γκαμελάν κ.λπ. Αυτά είναι μερικά από τα πολλά παραδείγματα που μου έρχονται στο νου. Πρόσφατα το διαδίκτυο έχει εξελιχθεί ραγδαία σε ένα από τα πιο σημαντικά μέσα πρόσβασης για να μάθει κάποιος να παίζει μια τεράστια ποικιλία οργάνων σε διαφορετικά είδη μουσικής. Αυτού του είδους η μάθηση γίνεται σε ένα άτυπο περιβάλλον, λόγου χάρη στο σπίτι, με έναν εικονικό δάσκαλο, τον οποίο ο μαθητής μπορεί να διακόψει οποιαδήποτε στιγμή, ενώ δεν υπάρχουν συνέπειες αν δεν μελετήσει από μάθημα σε μάθημα!

Κάποιοι μουσικοί έχουν το ένα πόδι στην περιοχή της τυπικής μάθησης και το άλλο πόδι στην περιοχή της άτυπης μάθησης, όπως και πολλοί μουσικοί που έμαθαν κυρίως στο πλαίσιο της μίας έχουν ως ένα βαθμό εμπειρία και από την άλλη. Για παράδειγμα, ολόενα και περισσότεροι μουσικοί με κλασική παιδεία, ιδίως της νέας γενιάς, έχουν μάθει να παίζουν τζαζ ή ποπ μουσική ως επί το πλείστον άτυπα. Πολλοί μαθητές που πριν από μερικές δεκαετίες θα κατατάσσονταν αυστηρά στη σφαίρα της άτυπης μάθησης, αξιοποιούν τις παροχές της τυπικής εκπαίδευσης, όπως το να κάνουν μαθήματα σε κάποια όργανα για τα οποία παλαιότερα ήταν πολύ δύσκολο να βρουν επαγγελματία και καταρτισμένο δάσκαλο. Μερικοί μουσικοί παίρνουν πτυχία και κρατική πιστοποίηση μετά από εξετάσεις ακόμα και έως το επίπεδο του μεταπτυχιακού, κάνοντας σπουδές σε διάφορα είδη παραδοσιακής μουσικής, κάτι που δεν ήταν δυνατόν πριν από μερικά χρόνια. Προσφέρονται επίσης ευκαιρίες για σπουδές μουσικής που προέρχονται από πρωτοβουλίες κοινοτήτων ή οργανισμών οι οποίες βρίσκονται κάπου ανάμεσα στις σφαίρες της τυπικής και της άτυπης μάθησης.

Πέραν των κοινών στοιχείων ανάμεσα στην τυπική και την άτυπη μάθηση υπάρχουν και κάποιες βασικές διαφορές. Αυτές οι διαφορές είναι εμφανείς ανάμεσα στους άτυπους τρόπους μάθησης που χρησιμοποιούν οι μουσικοί της ποπ, της λαϊκής, της παραδοσιακής, της τζαζ μουσικής και άλλων μουσικών ειδών, και σε αυτούς που χρησιμοποιούν οι μουσικοί της Δυτικής κλασικής μουσικής. Εν συντομία το βασικό στοιχείο διάκρισης είναι ότι οι άτυπες πρακτικές μάθησης είναι κατά βάση προφορικές.

Γιατί δημοφιλής μουσική;

Αν και, όπως προαναφέρθηκε, οι πρακτικές άτυπης μάθησης μπορούν να είναι κοινές για πολλά είδη μουσικής, υπάρχουν κάποιες σημαντικές διαφορές ειδικά ως προς τη διαδικασία μετάδοσης της δημοφιλούς μουσικής με την ευρεία έννοια. Αυτές οι διαφορές συχνά παραβλέπονται, αλλά είναι μάλλον πολύ σημαντικές για τη μουσική εκπαίδευση. Πρώτον, σε αντίθεση με είδη της λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής, οι περισσότεροι μουσικοί της δημοφιλούς μουσικής συνήθως δεν περι-